

VRAGENLIJST
VOOR DE
PAROCHIES:
SCHAKKEBROEK

Eind 1918 bracht Kardinaal Mercier een project op gang om via de bisschoppen een overzicht te krijgen van de Kerk tijdens WO I. Hij werd hierin bijgestaan door verscheidene professoren van de Katholieke Universiteit Leuven.

De vragenlijst voor de parochies werd tezamen met een begeleidend schrijven op 1 februari 1919 door de bisschop van Luik & Limburg naar alle parochies gestuurd. Volgens het schrijven van Martinus Hubertus Rutten¹, bisschop, dienden ze voor *Paaschdag 1919* (20 april 1919) naar het bisdom terug gestuurd te worden. Om het lezen hierna te vergemakkelijken werden de vragen telkenmale voor de antwoorden herhaald.

Het geheel werd in 1997 in een 2 delig werk uitgegeven door de Provincie Limburg. Het werd geschreven door de Heer Karel Verhelst m.m.v. Raf van Laere. "De Eerste Wereldoorlog in Limburg – Verslagen Deel I en II" is in de meeste Limburgse bibliotheken te vinden. Hierna volgt het gedeelte met betrekking op Schakkebroek.

¹ Martinus Hubertus Rutten (Geistingen, 17 december 1841 - Luik, 17 juli 1927) was Belgisch bisschop van het bisdom Luik van 1902 tot bij zijn overlijden in 1927. Hij was sinds het ontstaan van België de eerste Nederlandstalige bisschop in dit bisdom en stelde zich op als flamingant. Hij was tevens de eerste en enige bisschop van het bisdom Eupen-Malmedy, van 13 oktober 1920 tot 15 april 1925.

VRAGENLIJST VOOR DE PAROCHIES

Bouwstoffen betreffende de geschiedenis der Kerk van België gedurende den grooten oorlog.

Met het doel de bouwstoffen bijeen te brengen, noodig om met de vereischte nauwkeurigheid den staat der Duitsche bezetting van België op te maken, vooral onder kerkelijk en godsdienstig oogpunt, vragen Wij u Ons een uitgebreid verslag te doen toekomen over den toestand uwer parochie gedurende de jaren 1914-1918.

Dit verslag, waarvoor de hier toegevoegde vragenlijst en stofindeeling u best als leidraad kan dienen, zal zoowel de feiten omvatten die zich hebben voorgedaan tijdens den inval, als deze, die het tijdperk der bezetting hebben gekenmerkt. Evenwel zal het hoofdzakelijk den toestand behandelen van de geestelijkheid, de manier van uitoefening van den eeredienst en de werking der instellingen van godsdienstigen en liefdadigen aard, der scholen, der werken van volharding en van volwassenen, welke onder 't bestuur staan der geestelijkheid of met hare feitelijke medewerking tot stand kwamen.

Onder het opstellen van dit verslag zult gij niet uit het oog verliezen, dat Wij hoofdzakelijk een volstrekt onbevooroordeeld verhaal der gebeurtenissen verlangen, zoo rechtzinnig en zoo nauwkeurig als 't mogelijk is, en zelfs zoo goed met bewijsstukken gesteund als de omstandigheden het toelaten.

Daarom zult gij zorg dragen, wanneer het feiten geldt, die u niet persoonlijk betreffen of waarvan gij geen onmiddellijke getuige waart, verklaringen in te winnen die geloofwaardig zijn, d.w.z., uitgaan van personen die genoegzaam over de zaak onderricht zijn en die, door hunne verstandelijke en zedelijke

hoedanigheden, de meeste waarborgen opleveren van kennis en rechtzinnigheid.

In bijzondere gevallen, zult gij bij uw verslag de bewijsstukken voegen, - 't oorspronkelijke stuk, of een door u gelijkvormig verklaard afschrift, - evenals afbeeldingen, - lichtprenten, teekeningen, schetsen, - van aard om mede de echtheid der feiten te staven, de bijhorige omstandigheden duidelijker te maken, of beter de schade te doen kennen, toegebracht aan gebouwen en kunststukken of aan voorwerpen tot den eeredienst bestemd.

Het ware belangrijk ook de dagbladartikels en andere druksels te doen kennen, tijdens de bezetting verschenen, en feiten vermeldend die op uwe parochie gebeurd zijn.

Wij dienen er nauwelijks op te wijzen dat geen enkel feit of geene enkele omstandigheid als zeker zullen worden voorgesteld, zoolang er eenige redelijke twijfel over hunne echtheid bestaat. Feiten die twijfelachtig zijn maar toch waarschijnlijk, zullen worden aangehaald met alle voorbehoud door eene beraden omzichtigheid vereischt.

In het belang der waarde van uw verslag als getuigenis, is het te wenschen er een gebeurlijk nazicht van te vergemakkelijken. Daarom verzoeken Wij u zoo nauwkeurig mogelijk den dag der gebeurtenissen en den naam der betrokken personen aan te teekenen.

Eindelijk, daar Wij Ons het recht voorbehouden, naarmate de omstandigheden Ons geschikt toeschijnen, gebruik te maken der bouwstoffen aldus bijeen gebracht, verzoeken Wij u uw verslag mede te laten onderteekenen door twee geziene personen uwer parochie, wier getuigenis, gevoegd bij de uwe, van aard zijn om het vertrouwen te versterken van hen die niet tot onze omgeving behooren.

De verslagen mogen, naar keus van den schrijver, in 't latijn of in eene der landstalen worden opgesteld; zij moeten, slechts langs eenen kant van 't blad geschreven, Ons toekomen ten laatste vóór Paaschdag 1919.

MARTINUS-HUBERTUS, Bisschop van Luik.

SCHAKKEBROEK: Onbevleete Ontvangenisparochie

Vragenlijst en Stofindeeling.

1. - Bestuurlijke ligging. (Provincie, arrondissement, kanton, gemeente; dekenij). Natuurlijke ligging der parochie voor zooveel deze ligging van aard is sommige feiten beter in 't licht te stellen. (Ligging belangrijk onder krijgsoogpunt op eene rivier, eene hoogte, nabij eene versterking, enz).

③ ④ ⑦

[N.B. Volgorde der vragenlijst door z. Hoogw. voorgesteld.²]

1° Prov. Limburg. Arrondissement Hasselt. Kanton, Gemeente en Dekenij Herck-de-Stad.

2. - Maatregelen bij den inval getroffen door de Belgische burgerlijke en krijgsoverheid en door de geestelijkheid. (Ontruiming door de bevolking, in veiligheid brengen van kunstschaten en kerkelijke voorwerpen; - vernietiging, door de oorlogsleiding, van beplantingen, huizen, kerktorens; - schade daarbij aan het kerkfabriek of aan godsdienstige stichtingen toegebracht).

2° Niets te vermelden.

3. - Houding der krijgsoverheid. - Gesteltnis der soldaten - De vrijwillige dienstneming.

3° De mobilisatie werd in den nacht van 31Juli tot 1sten Augustus 1914 bekend gemaakt.

In den vroegen morgen vertrokken de soldaten nog altijd in het gedacht dat het enkel eene grensbewaking zou gelden. Er hadden geene vrijwillige dienstnemingen plaats. Op 17den September

² Toegevoegd op de tegenoverliggende bladzijde.

vertrokken vier jongelingen van de klas van 1914 in het geheim opgeroepen. Later volgde nog een vrijwilliger langs Holland Jozef Peeters. In het geheel 36 soldaten onder de wapens.

4. - Gesteltnis der burgerlijke bevolking gedurende de eerste dagen van den oorlog. - Eenige feiten in 't bijzonder: kerkelijke diensten, 't bijwonen der Heilige Mis, 't naderen tot de Sacramenten.

4° In de eerste dagen van den oorlog was er eene groote opwinding onder de bevolking; alhoewel het in het drukste van den oogst was werd er bijna niet meer gewerkt. Weldra kwamen twee huisgezinnen afkomstig van Schakkebroek en in de omstreek van Luik gevestigd naar hier gevlucht en nu verspreidden zich de meest dwaze geruchten. Men deed niets meer dan luisteren naar het kanon en opzien naar de vliegers die soms overvlogen. 's Morgens was de kerk gevuld voor de H. Mis; allen bijna naderden in die dagen tot de H.H. Sacramenten en 's avonds werd in de kerk het Rozenhoedje met de litanie van alle Heiligen gebeden.

5. - De inval van den vijand. - Gevechten op het grondgebied der parochie. - Schade gedaan aan de gebouwen, in 't bijzonder aan kerken, kloosters, pastorijen, scholen, en lokalen dienstig voor de werken. Korte opgave der huizen, in hun geheel of ten deele vernietigd.

5° De eerste Duitsche verkenners (hulanen of dragonders van den dood?) werden gezien op de grens der parochie tusschen Rummen en Schakkebroek op Donderdag 6den Augustus rond middag.

③ ④ ⑧

6. - Houding der vijandelijke legers in de eerste uren der bezetting: plunderingen, brandstichtingen, moordtooneelen. (Uitvoerige aantekening nopens de slachtoffers). - De vernietigde gebouwen.

- Belangrijkheid der schade, - Opgave der kunstschaten, vernietigd of gestoleo en van deze welke in veiligheid werden gesteld³.

6° Wij zagen in de eerste dagen niets dan soms eenige ruiters-verkenners die niemand lastig vielen en geene schade aanrichtten. Enkel deden zij de Belgische vlag in trekken op den toren op 14den Augustus om 5 uren 's morgens.

Op 13den Augustus, daags na den slag van Haelen kwam een troep Duitsche soldaten en stelden een draadbozen telegraaf op, op de hoogte van Nonnenkerkhof nabij het huis bewoond door Felix-Celis. Verscheidene menschen vluchtten weg tot aan de kerk in de meening dat de huizen gingen beschoten worden. Er gebeurde echter niets. Deze post bleef daar tot half-namiddag en vertrok toen bij het naderen van Belgische gidsen, zegt men.

Op 14den Augustus in den namiddag werd de pastoor door een Duitsch soldaat uit den biechtstoel geroepen; hij eischte de sleutels der jongensschool, werden zij geweigerd dan zou de deur worden in gestampt. Dien nacht verbleven er een aantal Duitschers in de jongensschool, in de woning van den heer onderwijzer Leopold Jamaer en in het pachthof van Joannes Hermans tegenover de kerk. 's Avonds werd bij de bewoners brood opgeischt tegen betaling. De meeste soldaten waren vriendelijk jegens de menschen. Het huis van den onderwijzer werd echter vol haverenschooven, uit het veld gedragen, en overhoop gezet. Een gouden uurwerk en eetwaren werden gestolen.

De jaarlijksche processie op 15den Augustus kon niet uitgaan daar de soldaten eerst half-voormiddag optrokken.

7. - De dagen die op den inval volgden; belastingen, gijzelaars, enz. - Houding van het Duitsche gezag ten opzichte der

³ Het blijft verstaan dat de EE. HH. Pastoors, die in 1915 Ons een verslag deden toekomen over de gruwelen door de invallende legers begaan, er mogen bij blijven naar dit verslag te verwijzen, voor zooveel, tenminste, zij er niet aan houden sommige deelen aan te vullen of te wijzigen.

plaatselijke overheid, der geestelijken en van den eeredienst.

7° Den 17den Aug. 's morgens kwamen er een vijftal Belgische verkenners (gidsen) tot in het dorp. Hunne komst verwekte groote vreugde; zij zou echter niet lang duren. Rond den middag kwamen de eerste voorposten der Duitsche infanterie en het dorp werd bezet van af den weg Herck-Stevoort tot aan de Kerk. Op Nonnenkerkhof waren nog Belgische verkenners.

Om zeven uren 's avonds kwam een officier vergezeld van twee soldaten met geweer aan de pastoorij aankloppen en verklaarde: 1° dat men voor den nacht drie gijzelaars zou nemen; deze zouden gefusileerd worden indien op de mannen of op de voorposten werd geschoten. Dit was een maatregel voor "notre propre asséurance" zegde de officier. 2° dat de pastoor de menschen hiervan moest verwittigen en dat van af negen uren iedereen in huis moest zijn. Ik ging dus eens rond; eenige straten waren met pikdraad en landbouwgetuig versperd. Op mijne ronde werd ik verwittigd dat er bij Eduard Vandereyt op Nonnenkerkhof een Belgisch soldaat lag gekwetst door den val van zijn paard en dat hij een priester had gevraagd. Terwijl ik daar naar toe ging kwam een vliechttuig en wierp lichtsignalen over een dennenbosch op het grensgebied van Nieuwerkerken. Daar lagen nog Belgische verkenners; een Duitsche afdeeling kwam van den St. Truidersteenweg, er onstond een kort maar hevig geweervuur waarvan de kogels in een huis van Nonnenkerkhof doordrongen (zie over dit gevecht aanteekeningen van Nieuwerkerken). Ik kwam bij mijn soldaat, licht gekwetst, en hoorde zijne biecht. 's Anderendaags werd hij door Eduard Vandereyt naar Herck geleid waar hij in het klooster verzorgd werd; later kon hij het Belgisch leger vervoegen. Dien zelfden avond vond Henri Vranken van Nonnenkerkhof 16 Belgische soldaten achter eene haag bij zijn huis verscholen. Hij bracht ze langs verdoken voetpaadjes over den St. Truidersteenweg naar Rummen van waar zij hunne afdeelingen wederom konden bereiken.

Toen ik terug kwam aan de kerk vroeg mij de officier of ik het gevecht had gehoord en zegde "es ist slim gegangen und die leute

haben auch geschossen." Op mijne hevige ontkenningen scheen hij toch ten laatste in te gaan en liet mij wederkeeren in de pastoorij. Werden dien nacht als gijzelaars gehouden bij Jef Menten, Emiel Vantilt, Leonard Bonneux en Joannes Coemans. - In de weide van Isidoor Robben: Jan Beckers, Eduard Raskin en Vital Robben. Op 18den 's morgens op het uur der mis begon een Duitsch leger door te trekken komende van Stevoort langs de kerk in de richting van Rummen en Donck waar zij de Gethe overtrokken. Eenige soldaten klommen in den toorn doch de H. Mis werd niet verstoord. Deze doortocht duurde tot half-tien. Later rond half-elf kwam nog eene afdeeling van het roode kruis. Langs den weg lag de draad van een veldtelefoon. Op de hoogte tusschen Rummen en de Smolderstraat werden eenige kanonschoten gelost op de hoogte van Geeth-Bets aan den anderen kant der vallei. Gelukkig voor ons werden zij niet beantwoord.

3 4 9

In den namiddag zagen wij van verre het branden van Lummen en Donck zonder goed te weten wat er gebeurde. 's Anderendaags vroeg was gansch de lucht vol brandgeur en vond men op wegen en planten verkoolde strooihalmpjes.

8. - Latere gewelddaden. Inkwartiering, Inbeslagnemingen.

8° Wij hadden gedurende den bezettingstijd nooit inkwartiering; er hadden geene inbeslagnemingen plaats dan de gewone opeischingen van levensmiddelen gevolgd van de gewoone boeten voor te kortkomers. In de lente van 17 werd een arme man Felix Roelants van zijne veers beroofd omdat hij de aardappelen niet geleverd had die hij zelfs niet bezat.

9. - De bezettingsjaren:

a) De kerk. (Herstellings- of hermakingswerken - tijdelijke kerken). De kerkbemeubeling. (Nieuwe aanwinsten, herstellingen). - De klooster- en andere kapellen op het gebied

der parochie.

b) De goddelijke diensten. (Hernemen van den dienst na den inval). - Gebruik der kerk of der kapellen op de parochie door den Duitschen, katholieken of protestantschen, aalmoezeniersdienst.

9° a.-b. Niets.

c) De vrijheid van den eeredienst zoo binnen als buiten de kerk. (Lezing der bisschoppelijke brieven, sermonen; - processien, openbare berechtingen, bedevaarten, kerkelijke stoeten..)

c) De goddelijke diensten werden nooit geschorst en geene belemmering werd gebracht aan de vrijheid van eeredienst noch binnen noch buiten de kerk.

d) Het bijwonen der diensten en het naderen tot de Sacramenten gedurende de bezettingsjaren. (Plechtige communie der kinderen, vergelijkende tafels 1913-1918). - Buitengewone diensten. - De openbare zedelijkheid.

d) De eerste vurigheid in het bijwonen der goddelijke diensten bleef niet lang duren. Het verwaarloozen der zondagsmis breidde zich zelfs onder eenige families van Nonnenkerkhof meer uit onder kinderen en volwassenen meestal bij gebrek aan kleederen en ook uit nalatigheid. Nochtans mag men zeggen dat de godsdienstigheid in het algemeen eerder is gevorderd dan achteruitgegaan.

Wij laten hier eene tafel volgen der H.H. Communiën in de parochiekerk uitgedeeld met 1913 als maatstaf van een vredesjaar.

Aanmerkingen tot het goed begrip dezer tafel:

1° De maanden met * geteekend bevatten den Paaschtijd.

2° Februari staat hoog ter wille van de Octaaf van den H.

Amandus die alsdan gepredikt wordt.

3° De maanden Juni, Juli, Augustus en Sept. staan laag omdat in den zomer de mis op de werkdagen minder wordt bijgewoond. Zijn zij hoog in 1918 dan is dat te wijten aan de toewijding der huisgezinnen aan het H. Hart die in deze maanden plaats had; in 136 huisgezinnen op de 170.

4° De maand Nov. staat lager dan Oct. omdat de species voor Allerheiligen in Oct. Geconsacreerd werden.

5° December staat hoog ter oorzaak van het Triduum Eucharisticum⁴ op 8 Dec. en de Kerstfeesten.

	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Januari	1.100	800	1.500	2.000	1.500	2.500
Februari	1.300	1.900	2.500	2.200	2.600	3.000
Maart	1.600 ^x	1.300	2.500	2.200	2.800	3.700 ^x
April	1.000	1.700 ^x	2.000 ^x	2.800 ^x	3.100 ^x	2.700
Mei	1.400	1.800	2.700	2.200	2.600	3.100
Juni	900	1.200	2.300	2.300	2.600	3.200
Juli	900	1.500	1.600	2.700	2.200	2.500
Aug.	900	2.600	2.000	2.000	2.200	3.000
Sept.	900	2.200	1.800	1.800	2.000	2.700
Oct.	1.500	2.000	2.500	2.200	2.600	3.200
Nov.	1.000	2.400	1.700	2.000	1.900	2.800
Dec.	1.700	3.400	2.200	3.000	3.100	3.600
Totaal	14.200	22.800	25.300	27.400	29.200	36.000

3 5 0

Plechtige Communie der Kinderen.

	Jongens	Meisjes	Achterblijvers
1913	6	12	1 jongen
1914	18	10	0
1915	15	12	0

⁴ Aanbidding van het H. Sacrament

1916	10	9	0
1917	12	11	0
1918	12	13	0
1919	16	17	1 meisje.

Buitengewone diensten. De maandelijksche lijkdienst en de voorgeschrevene biddagen brachten altijd veel volk in de Kerk en werden ook door een grooter getal communies gevierd. De eerste Vrijdagen van 1918 werden met veel godsvrucht gevierd; op die dagen waren er altijd van 300 tot soms 400 communies.

Openbare zedelijkheid. Bij een zeker gedeelte der bevolking is de rechtvaardigheidszin verzwakt. De hooge prijs der steenkolen veroorzaakte vele diefstallen van hout. Het duur leven, diefstallen van graan - aardappelen - hennen - konijnen - soms varkens (1 maal) en dat niet alleen uit nood maar ook om er smokkelhandel mede te drijven. Diefstallen met inbraak of geweld tegen personen kwamen schier niet voor.

De zeden in zake van geslachtsbetrekkingen schijnen minder geleden te hebben. Het gedrag der vrouwen wier mannen in het leger waren of weggevoerd was in het algemeen goed; zoo er een of ander uitzondering was is het twijfelachtig of het aan den oorlogstoestand te wijten is.

Het lichtzinnig verdacht maken van zulke vrouwen gebeurde meer dan eens zonder reden.

e) De toestand der vrije scholen. (Opgelegd programma, voertaal, gewoon en buitengewoon schooltoezicht, - uitkeering der schooltoelagen, - het onderwijzend personeel).

e) Niets te melden.

f) De patronaten, - werken voor schoolgaanden en werken voor de jeugd, - werken voor volwassenen. (Beperking der vergaderingen door de bezettende macht; - andere oorzaken van ontwrichting). - De liefdadigheidswerken.

f) Onze parochie maakt deel van de gemeente Herck-de-Stad en al de liefdadigheids werken ter wille van den oorlog ingericht waren gemeentelijk.

Er was hier eene afdeeling voor uitdeeling van volkssoep en schoolmaaltijden. Geldelijk bestuur te Herck.

Parochiaal was alleen het Werk der St. Antoniusbrooden. De opbrengst hiervan werd in geld uitgedeeld door den pastoor aan de meest noodlijdenden.

In 1913	werd uitgedeeld	260,	87	fr.
In 1914		316,	73	
In 1915		370,	39	
In 1916		384,	13	
In 1917	(een gift van 700 fr)	1.280,	07	
In 1918		648,	39	
Totaal		2.999,	71	fr.

N.B. Er zijn in de parochie geen twintig huishoudens die men als ge goed kan aanschrijven.

In de zomermaanden van 1917 werden in de parochie 14 kinderen van Luik St. Remacle en Bressoux verzorgd en gehuisvest.

In den zomer van 1917 en bijzonder van 1918 kwamen ontelbare menschen uit het Walenland (Luik en omstreken) hier bedelen om brood en aardappelen; zij beweerden dat zij nergens iets ontvingen doch hadden elken avond hunne korven en zakken vol.

Uit Vlaanderen werd in Juli 1917 in de parochie gehuisvest: een huisgezin uit Wervick (5 personen), voorbeeldig op godsdienstig en zedelijk gebied, en twee huishoudens uit Kortemarcke (5 en 6 personen), nalatig en onverschillig in zake van godsdienst. Eenige andere huisgezinnen voor Schakkebroek aangewezen zochten onderkomen te Herck-de-Stad omdat de wegen hun hier te slecht waren. Deze vluchtelingen bleven tot Maart 1919

g) Het onvoeren der werklieden. (Treffende feiten; - namen der werklieden in Duitschland overleden of later in België door

ontbering omgekomen; - overzichtstafels).

Ontvoeren der werklieden. Op 2den December 1916 werden te Hasselt 28 mannen der parochie met geweld naar Duitschland vervoerd. Twee parochianen die in het Walenland als knecht dienden

3 5 1

werden daar ontvoerd; dus dertig personen waarvan er enkel 5 of 6 als werkeloozen hadden kunnen aanzien worden.

Onder hen waren:

2 zonen van een der bijzonderste landbouwers-eigenaars der streek (Vital en Jozef Robben.)

3 jongens van kleine landbouwers die de eenige man waren van het huishouden Emiel Vanbrabant, Jozef Breems, Frans Velaers.)

1 jongen besteding in een huis waar als man nog enkel een oude kreupele vader overbleef (Jozef Droogmans).

4 gebroeders uit een gezin waarvan alleen een oude vader en een oude moeder overbleef; deze laatste bezweek den 11den Maart 1917 aan eene hartziekte door het verdriet verergerd (Alfons, Karel, Hubert en Emiel Elen).

Buiten deze vier waren er bij de ontvoerden nog vijf paar gebroeders. Vital en Jozef Robben - Jan en Emiel Remels - Medard en Guillaume Rosen - Jozef en Albert Hasevoets - Louis en Hubert Peeters.

2 gehuwde mannen: Alfons Willems en Martin Pieters.

Al de ontvoerden kwamen terug zeer verzwakt, doch tot nu toe is er geen bezweken. De eerste kwamen terug ziek of met bevrozen voeten in Februari en Maart 1917, de laatsten in December 1917.

Een nam later vrijwillig werk aan en bleef in Duitschland tot November 1918.

h) Ondersteuningswerken. (Aard, bestuur, bijzonder doel, uitslagen). Overzichtstafels. Toestand van werk en nijverheid, armoede.

h. Armoede. De armoede was groot onder een aanzienlijk gedeelte der bevolking bijzonder in 1917 en 1918 en wel voornamelijk tusschen kleine menschen met één koe. Te eerlijk om iets te vragen kregen zij dikwijls geen onderstand onder voorwendsel dat zij beesten en grond hadden:

doch de beesten van arme lieden staan lange maanden droog en hun grond slecht gemest brengt niet veel voort. Omdat zij eene koe of een varken hadden kregen zij op het comiteit geen vet of geen spek of zeer weinig voor talrijke huishoudens. Ik ken van die kleine boerkens die in jaren geen spek hadden, maanden zonder aardappelen waren omdat zij er te veel hadden moeten leveren wat zij uit schrik niet durfden laten; zelf graan leverden in den herfst aan de oogst centrale omdat zij zoo hoog waren aangeslagen en het in de lente tegen woekerprijs bij de smokkelaars moesten terugkopen.

i) Gerechterlijke vervolgingen. (Namen der beschuldigden, grieven, gerechtsleiding, uitslag van het proces). De politieke gevangenen in Duitschland of in de gevangenis in België gestorven. Eene uitgebreide aanteekening zal aan de terechtgestelden gewijd worden. Oorlogsbelastingen, boeten, uitbuiting der bevolking.

i) Niets te melden.

10. - Naam, voornaam en dienststaat der parochiëele geestelijken en ook der andere, zoowel wereldlijke als kloosterlingen, in de parochie gevestigd, met inbegrip der leden der Congregation van Broeders, bij de voorvallen betrokken of die tot het leger hebben behoord, als soldaat, ziekenverzorger of aalmoezenier. Hun dienststaat in 't leger.

Korte overzichtstafel der parochianen onder de wapens geroepen of die vrijwillig hebben dienst genomen.- Getal en namen der gesneuvelden in den oorlog, der verminkten. en der soldaten in Duitschland of in Holland gestorven, der krijgsgevangenen, der

soldaten die zich in den oorlog onderscheidden, Vergelijkende tafel der geboorten en sterfgevallen bij de burgerlijke bevolking van 1913 tot 1918.

10. Overzicht der parochianen onder de Wapens

Totaal	Ongehuwden	Gehuwden	Vrijwilligers
36	25	11	1
			Jozef Peeters.

Soldaten - toestand bij de Wapenstilstand.

Kwamen terug van het front: 16

krijgsgevangenen: 11

In Holland: 1, zwaar gewond over de grens gebracht

Julien Geluk.

Gesneuveld: 3

Henri Vanbergen 9en Aug.14 te Luik

Louis Sarau Thisselt 16 Sept.1914

Joannes Vandereit gehuwd Reningen 2 Sept.1916

Verdwenen: 4

Modeste Huybrechts, Louis Vandereit, Prosper Rosen,

Desiré Vandereydt, gehuwd.

1 zwaar gewond in Nov.1918, wordt nog in het krijgshospitaal verpleegd: Eduard Vantilt.

Tafel der Beweging onder de Burgerlijke Bevolking

Bevolking der parochie: 1.037.

3 5 2

Jaartal: 1913

Totaal der geboortens: 45; mannelijk: 23, vrouwelijk: 20, in huis gedoopt en overleden: 2

Sterfgeval(l)en, totaal: 13; boven 7 jaren: 5, onder 7 jaren: 8

Huwelijken: 3
Onwettige geboorten: 2

Jaartal: 1914
Totaal der geboortens: 30; mannelijk: 13, vrouwelijk: 16, in huis gedoopt en overleden: 1
Sterfgeval(l)en, totaal: 14; boven 7 jaren: 7, onder 7 jaren: 7
Huwelijken: 5
Onwettige geboortens: 2

Jaartal: 1915
Totaal der geboortens: 34; mannelijk: 13, vrouwelijk: 21, in huis gedoopt en overleden: 0
Sterfgeval(l)en, totaal: 14, boven 7 jaren: 7, onder 7 jaren: 7
Huwelijken: 3
Onwettige geboorten: 2

Jaartal: 1916
Totaal der geboortens: 36; mannelijk: 17, vrouwelijk: 19, in huis gedoopt en overleden: 0
Sterfgeval(l)en, totaal: 23; boven 7 jaren: 15, onder 7 jaren: 8
Huwelijken: 3
Onwettige geboorten: 1

Jaartal: 1917
Totaal der geboortens: 27, mannelijk: 14, vrouwelijk: 13, in huis gedoopt en overleden: 0
Sterfgeval(l)en, totaal: 17; boven 7 jaren: 14, onder 7 jaren: 3
Huwelijken: 4
Onwettige geboorten: 1

Jaartal: 1918
Totaal der geboortens: 24; mannelijk: 14, vrouwelijk: 10, in huis gedoopt en overleden: 0
Sterfgeval(l)en, totaal: 11; boven 7 jaren: 8, onder 7 jaren: 3
Huwelijken: 8

Onwettige geboorten: 2

Het getal huwelijken is dit der huwelijken in de parochiekerk ingezegend.
In 1910 waren er 47 geboorten
In 1911 waren er 28 geboorten
In 1912 waren er 40 geboorten
Het lage cijfer in 1917 en 1918 is gedeeltelijk te wijten aan de afwezigheid van de soldaten huisvaders. Eene andere oorzaak is mij onbekend⁵.

11. - Huiszoekingen in kerken of kloosters. - De opname of in beslagnameing der klokken.

11. Er werden in de kerk geen huiszoekingen gedaan. De klokken werden niet opgenomen. De donderafleider der pastorie werd den 23 April 1918 in beslag genomen en afgedaan door een werkmans van Hasselt daartoe tot tweemaal gestuurd door de Duitse overheid. De firma Fritz Oppermann van Hasselt was met dat werk belast. Men betaalde voor de koperendraadkoord 10 kig. gewicht 70 fr. maar rekende voor kosten van afdoen 22,30 fr.

12. - Feiten van verscheiden aard. De grensversperring, - de aanwervingsdienst over den draad. -Daden van vaderlandsliefde of offervaardigheid. - Plichtverzakingen. - Vaderlandsche betoogingen.

12. Niets te vermelden.

13. - De ontruiming. - Houding der vijandelijke legers. - Voorvallen en misdaden.

13. Bij de ontruiming werden troepen ingekwartierd voornamelijk op Schakkebroek van af 13

⁵ Een tabel waarin al deze gegevens verwerkt zijn, vindt u enkele bladzijden verder.

3 5 3

Nov. tot 20 Nov. 1918. In gansch de parochie voornamelijk op 17-18 en 19 Nov. Op 17 Nov. waren er zeer veel. In arme huisjes van Nonnenkerkhof waren tot 30 man ingekwartierd. De troepen hadden vee bij zich en naar men beweert brachten zij in verschillende stallen het mond en klauwzeer.

De soldaten waren vol vreugde omdat er een einde aan den krijg was; de officieren waren trotsch en terughoudend. Geene voorvallen of misdaden.

Er werden hier gelijk elders munities en wapens achtergelaten. Op 4den Dec. 1918 wilde de genaamde Theophiel Vandereit eene bom losmaken en werd door de ontploffing vermorzeld. Het slachtoffer was gehuwd en vader van twee kinderen. Dit gebeurde op den weg naar Herck nabij Klein-Monnikenhof.

Op 1 Febr. 1919 speelde een jongen van 16 jaar Emiel Rossillon met een soldaten geweer; een schot ging af en dood[d]e de moeder des huisgezin (8 kinderen); de kogel had het hoofd doorboord.

14. - De bevrijding - Intrede der Belgische of verbondene legers. - Godsdienstige plechtigheden. - Terugkeer der gevangenen en uitwijkelingen. - Gedenktekens.

14. Op 17 Nov. 1918 werd een plechtig "Te Deum" gezongen. De eerste troepen deden hunne intrede te Herck-de-Stad op 24 Nov. Vele menschen van hier gingen ze daar toejuichen. De eerste Belgische soldaten kwamen hunne ouders bezoeken op 22 Nov. (Libert Menten en Alfons Tournelle). De krijgsgevangenen kwamen allen in goede gezondheid weder. Groote vreugde heerschte overal en sedert 12 Nov. wapperde aan vele huizen de Belgische vlag. Om hunne erkentenis aan God te betuigen besloten de parochianen op 8 Dec. op voorstel van den Eerw. Pater Adelbertus van St. Truiden aan de kerk eene groote en prachtige ciborie te schenken, er werd hiervoor 1.136 fr. bijeen gebracht. De ciborie werd vervaardigd door Dehin frères te Luik en koste 875 fr. Op den voet is geëtst: van de voorzijde het H. Hart

van Jezus; op de achterzijde de Onbevleete Ontvangenis patroones der parochie; op de zijkanten de wapenschilden van Z.H. Paus Benedictus en van Z.D.H. Mgr. Rutten.

Twee chronograms herdenken de dubbele toewijding van Belgie aan het H. Hart.

1918 Parochiani Schakkebroekenses me Sacro Cordi voverunt.

1868 Virgo illibata deprecare populo tuo pacem

Schakkebroek 19 April 1919.

De pastoor, Alf. Lamotte.

NvdR: aan de hand van bovengenoemde informatie, valt volgend overzicht te maken⁶:

OVERZICHT GEBOORTES/ STERFGEVALLEN IN SCHAKKEBROEK TIJDENS DE OORLOGSJAREN

	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Geboortes - totaal	47	28	40	45	30	34	36	27	24
Mannelijk				23	13	13	17	14	14
Vrouwelijk				20	16	21	19	13	10
In huis gedoopt en overleden				2	1	0	0	0	0
Onwettig				2	2	2	1	1	2
Sterfgevallen - totaal				13	14	14	23	17	11
>7 jaar				5	7	7	15	14	8
< 7 jaar				8	7	7	8	3	3
Huwelijken (in de kerk ingezegend)				3	5	3	3	4	8

⁶ Overzicht maakte geen deel uit van de vragenlijst